

Somodi Zoltán őrnagy:

A BRIT ÉS A FRANCIA HADSEREG TERRORELHÁRÍTÁSI FELADATAI

ÖSSZEFOGLALÓ: Egyes NATO-országok évtizedek óta néznek szembe különböző fajta aszimmetrikus fenyegetésekkel, melyeknek kezelésére eljárásrendeket, stratégiákat és eszköztárakat alakítottak ki. A tanulmányban a szerző az Egyesült Királyság és Franciaország terrorelhárítását elemzi, különös tekintettel a hadseregek részvételére ebben a tevékenységben. Először bemutatja az egyes országok terrorelhárítási stratégiáját, majd azt, hogy ehhez hogyan járulnak hozzá a hadseregek külföldi és belföldi alkalmazás keretében. A tanulmány zárásaként olyan következtetéseket vázol, amelyek hozzájárulhatnak a Magyar Honvédség hatékony alkalmazásához hasonló feladatrendszerben.

KULCSSZAVAK: terrorizmus, terrorelhárítás, Egyesült Királyság, Franciaország

EGYESÜLT KIRÁLYSÁG

Stratégia

A 2008-ban publikált brit nemzetbiztonsági stratégia (The National Security Strategy of the UK) ad iránymutatást a terrorelhárításra vonatkozóan. Az alapvető értékek, amelyekhez minden körülmények között ragaszkodni kell, a következők: emberi jogok, törvényesség, elszámoltatható végrehajtott hatalom, igazságosság, szabadság, tolerancia és esélyegyenlőség. A stratégia célja, hogy az emberek félelem nélkül és észszerű biztosítókkal élhessék mindennapi életüket. Bizonyos mennyiségű kockázatot elkerülhetetlennek tartanak, a kormányzat feladata pedig az, hogy ezt a kockázatot minimalizálja, illetve kezelje. Ennek érdekében a legfontosabbnak és leghatékonyabb módszernek a terrorveszély csökkentésére azt tartják, ha az ún. „erőszakos szélsőséges” kiváltó okait szüntetik meg odahaza és külföldön egyaránt.¹

A brit terrorelhárítási stratégia (CONTEST²) négy pilléren alapul:

- Prevent (megelőzni) – a „radikalizáció” mint az ún. erőszakos szélsőséges kiváltó okának kezelése, megelőzése;
- Protect (védeni) – a kritikus infrastruktúra és a nemzeti határok védelme;

¹ Paul Jonathan Smith: Counterterrorism in the United Kingdom: Module 2: Policy Response. 2. 2017. május 3. https://www.chds.us/coursefiles/comp/lectures/comp_CT_in_the_UK_mod02_2017/story_content/external_files/script%20module%202.pdf (Letöltés időpontja: 2018. 05. 31.)

² Counter Terrorism Strategy.

- Prepare (felkészülni) – a nemzeti ellenálló képesség fokozása, egy előbb-utóbb elkerülhetetlenül bekövetkező terrortámadás várható következményeinek mérséklése, felkészülés a válaszcsepásokra, a reakciókra;
- Pursue (üldözni) – az elkövetők felderítése, üldözése, megbüntetése bel- és külföldön.³

A *Prevent* elsősorban a veszélyeztetett közösségek támogatásának megszerzéséről szól (hearts and minds – szívek és elmék), ebben nagy hangsúlyt fektetnek az állam és a társadalom közötti kapcsolatok minőségére, ahol fontos szerepet kapnak az önkormányzatok, a helyi rendőrség, a vallási és az ifjúsági szervezetek. Kulcsfontosságúnak tartják, hogy a muszlim közösség érzékenysége mindig nagy hangsúlyt kapjon, úgy vélik, ezáltal csökkenthető ennek a csoportnak az elidegenedése. Ebben a tekintetben a külpolitika szerepét is fontosnak tartják, különösen a közel-keleti, afganisztáni konfliktussal kapcsolatos lépéseket, mert úgy ítélik meg, hogy ezeknek hatása van a belbiztonságra is. Véleményük szerint az iszlám nem lehet felelős a terrorizmusért, és legfontosabb a terrrorszervezetek kommunikációs paneljeivel szemben történő hatékony fellépés mint ellenpropaganda.⁴

A *Protect* tartalmilag a kiemelten fontos nemzeti infrastruktúra őrzését és védelmét jelenti. Ezt a Nemzeti Infrastruktúravédelmi Központ (CPNI⁵) koordinálja, mely az MI5-hoz (elhárítás) tartozik. Állományát nemzetbiztonsági munkatársak és szektorális biztonsági szakemberek alkotják, így gyorsan és hatékonyan tud reagálni egy krízishelyzetben.⁶

A *Prepare* alapján nemzeti ellenálló képességet fokozó rendszabályokat alkalmaztak az északír konfliktus során is a '70-es években. A rendszabályok célja alapvetően reaktív, a következményeket csökkentő fellépés, az élet rendes kerékvágásba történő mielőbbi visszatérésének biztosítása.

A *Pursue* rendszerén belül találjuk meg az MI5 elhárító szolgálatot, amely a terrorizmussal kapcsolatos hírszerzési tevékenységet végzi, az ezzel szorosan együttműködő speciális rendőrségi alosztályokat, a fővárosi rendőrség (Metropolitan Police Service) terrorelhárító parancsnokságát, amely országosan koordinálja a terrorizmussal kapcsolatos hírszerzési információkra való reakciót és a nyomozásokat is. Ezeket az ügyeket pedig a királyi ügyészség speciális ügyészei viszik a bíróság elé és képviselik a koronát az Old Bailey-n zajló perekben.⁷

Mint látjuk, a terrorelhárítás stratégiája nagyban épít a megelőzésre, a felszámolás pedig elsősorban titkosszolgálati és rendőrségi feladat, a rendszer utolsó fázisa pedig a büntetőjog alkalmazása az elkövetőkkel szemben. Az MI5 létszáma az elmúlt néhány évben 5000 főre emelkedett, a rendőrség speciális alosztályainál pedig kb. 6000 rendőr szolgál. Ezzel kell összevetnünk a brit becslések alapján az országban tartózkodó mintegy 25 ezer „radikális” iszlamistát, akik közül 3000 közvetlen veszélyt jelent az Egyesült Királyságra, és 500 állandó megfigyelés alatt áll.⁸ A stratégiában megjelenik a külföldön történő, az Egyesült Királyságot fenyegető terrorveszéllyel szembeni fellépés is. A hadsereg elsősorban itt kap feladatot. Szükség esetén belföldön is be lehet vetni katonai erőket, abban az esetben, ha a

³ Smith: i. m.

⁴ Smith: i. m. 3–4.

⁵ Center for the Protection of National Infrastructure.

⁶ Smith: i. m. 6.

⁷ Paul Jonathan Smith: Counterterrorism in the United Kingdom: Module 3: The UK's Counterterrorism Structure and the Pursuit of Terrorists. 1. 2017. május 3. https://www.chds.us/coursefiles/comp/lectures/comp_CT_in_the_UK_mod03_2017/story_content/external_files/script%20module%203.pdf (Letöltés időpontja: 2018. 06. 01.)

⁸ Lizzie Dearden: UK Home to up to 25,000 Islamist Extremists Who Could Pose Threat, EU Official Warns. 2017. szeptember 1. <https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/islamist-extremists-uk-highestnumber-europe-25000-terror-threat-eu-official-isis-islam-britain-a7923966.html> (Letöltés időpontja: 2018. 06. 12.)

civil hatóságok nem képesek egy krízisszituáció kezelésére, és további erőforrásokra van szükség. Ez a Civil Contingencies Act 2004 törvény értelmében történik mint végszükség esetén elérhető lehetőség. Általában a védelmi miniszter hozzájárulása szükséges, de kivételes esetben ezt a kormány elhagyhatja.⁹

Külföldi műveletek

A brit hadseregen belül a kifejezetten terrorelhárítással kapcsolatos feladatok ellátása a különleges erők (UKSF¹⁰) feladatai közé tartozik. Az UKSF a védelmi minisztériumon belül egy igazgatóság (directorate), az Egyesített Parancsnokság (Joint Force Command) alárendeltségébe tartozik. Alárendelt erői a 22. SAS (Special Air Service) ezred, az SBS (Special Boat Service) ezred, a Különleges Felderítőezred (Special Reconnaissance Regiment), a Különleges Műveleti Támogatócsoport (Special Forces Support Group), valamint híradó- és elektronikaiharc-kötelékek. A különleges erők támogatására a légierő és a tengerészet egyes erre kijelölt erőit alkalmazzák, hasonlóan a műszaki és az egészségügyi támogatáshoz. Ezt a struktúrát annak érdekében alakították ki, hogy a brit különleges erők képesek legyenek globálisan fellépni a terrorfenyegetettség ellen. Ezt segíti elő a dedikált légi szállító, felderítő- és harci támogató erő, mely egy parancsnokság kezében összpontosul.¹¹

Erőteljes vita alakult ki az országban arról, hogy valóban hasznosak-e a közel-keleti, ázsiai katonai műveletek, vagy éppen ellenkezőleg, növelik a belföldi terrorfenyegetettséget. Főleg a Munkáspárt vezetőjétől, Jeremy Corbyntól hallhatunk olyan kijelentéseket, hogy a brit földön elkövetett terrortámadások az elhibázott és agresszív külpolitika és a katonai beavatkozások következményei.

Belföldi műveletek

Hasonlóan ellentmondásos a hadsereg belföldön történő alkalmazása is terrorelhárító műveletek keretében. Ehhez az eszközhöz eddig nem folyamodtak gyakran. Egy repülőgép-eltérítéssel való fenyegetést követően Tony Blair miniszterelnök 2003-ban rendelte el katonai erők bevetését repülőterek biztosítására, majd Theresa May hozott ilyen intézkedést a manchesteri támadás után. A Temperer nevű műveletben mintegy 5000 katonát vezényeltek a brit utcákra. Köztük volt mintegy 100 különleges műveleti katona is, akik különösen fontos közterületeket biztosítottak rejtett módon¹² terrortámadások megakadályozása vagy gyors megállítása céljából.¹³ A Temperer műveletet a COBRA (Cabinet Office Briefing Rooms) fedőnevű értekezlet aktiválhatja, melyet a helyzet súlyosságától függően vagy a

⁹ Ministry of Defence: Policy Paper: 2010 to 2015 Government Policy: Armed Forces Support for Activities in the UK. 2015. május 8. <https://www.gov.uk/government/publications/2010-to-2015-government-policy-armed-forces-support-for-activities-in-the-uk/> (Letöltés időpontja: 2018. 06. 12.)

¹⁰ United Kingdom Special Forces.

¹¹ Defence News: Special Forces Support Group Forms in Wales. 2006. április 20. <https://web.archive.org/web/20060424185305/http://www.mod.uk/DefenceInternet/DefenceNews/MilitaryOperations/SpecialForcesSupportGroupFormsInWales.htm> (Letöltés időpontja: 2018. 06. 05.)

¹² Sajtóértesülések szerint koldusoknak és utcaseprőknek álcázva. Chris Hughes: <https://www.mirror.co.uk/news/uk-news/armed-sas-troops-posing-beggars-10618574> (Letöltés időpontja: 2018. 06. 05.)

¹³ Marco Giannangeli: Anti-Terror Super Squad Formed to Safeguard Britain from Attacks. 2018. január 21. <https://www.express.co.uk/news/uk/907534/Anti-terror-super-squad-team-safeguard-Britain-terrorattacks> (Letöltés időpontja: 2018. 06. 06.)

miniszterelnök, vagy más miniszter vezet, tagjai pedig vezető nemzetbiztonsági és védelmi tisztségviselők.

A katonai erők belföldi terrorelhárító műveletekbe történő bevonására akkor kerül sor, ha az adott helyzetben a civil hatóságok, jelen esetben a rendőrség speciális alakulatai erőforrások híján nem képesek a helyzet kezelésére. Köztudott, hogy a brit rendőrség nem minden tagja visel fegyvert, erre területi alapon szervezett különleges, fegyveres járőrök vannak csak kiképezve és felszerelve. Ezek létszáma azonban az elmúlt 15 év során Angliában és Walesben felére, mintegy 5500 főre csökkent. A rendőrség feladatkörébe tartozik viszont bizonyos kritikus infrastruktúrák védelme is, amelyeket szintén fegyveres rendőrök látnak el. A Temperer művelet során ezeket az őrszolgálatot ellátó rendőröket váltották le katonai egységek, így több fegyveres rendőrt lehetett átcsoportosítani a lakosság védelmének biztosítására más helyszínekre és feladatokra.¹⁴ Ezenfelül a hadsereg feladatul kapta bizonyos rendezvények és sportlétesítmények biztosítását is, hogy a rendőrség több erőforrást tudjon az elkövetők és támogatóik felkutatására átcsoportosítani.¹⁵ Így tehát – megfelelő a törvényi előírásoknak – a hadsereg bevetése támogatói szerepkörben történt, a rendőrség munkájának segítése céljából, és az erők mindvégig rendőri irányítás alatt álltak. A különleges erőket is csak a rendőri speciális alakulatok támogatása céljából vetették be különleges műveleti feladattal.

David Cameron miniszterelnök korábban elzárkózott ennek a lehetőségnek az alkalmazásától, mert attól tartott, hogy az utcákon járőröző fegyveres katonák látványa kételyeket ébreszthet a lakosságban arra vonatkozóan, hogy a kormány ura a helyzetnek. Azzal érvelt, hogy ez az északír válságra (The Troubles) emlékeztetné az embereket, amikor évtizedeken keresztül általános volt a hadsereg bevetése az egyes korszakaiban felkelésellenes művelet szintjére erősödő konfliktusban. A May-kormány által elrendelt művelet Sir Michael Fallon védelmi miniszter hozzájárulásával indult el, vagyis a helyzet súlyossága nem indokolta a miniszteri hozzájárulás megkerülését.¹⁶

Bár a védelmi minisztérium rendelkezik tervekkel arra, hogy a belbiztonság garantálása érdekében akár hosszabb távon is megerősítsék a rendőrséget és egyéb civil hatóságokat, mégis sok kritika éri ezt a fajta tevékenységet. Ezek sorában az egyik a közelmúlt jelentős mértékű haderőcsökkentése, melynek következtében az ilyen műveletek további erőforráshiányt okoznak a hadsereg folyamatban lévő műveleteinél. A katonák moráljára egyes vélemények szerint a kezdetben érdekesnek és fontosnak tűnő feladat a későbbiekben negatív hatást gyakorol, miután a mindennapok unalmas monotonijába torkollik. Ha nem történik terrortámadás, akkor a rendőrökkel ellentétben a katonáknak nincs semmi dolguk az utcákon. Ezenkívül problémát jelenthet, hogy ha egyszer katonákat vezényeltek az utcára a terrorveszély megnövekedése miatt, akkor alaposan meg kell indokolni, hogy miért

¹⁴ Helen Warrell: Troop Deployment Reflects Worries about UK Police Firearms Units. 2017. május 24. <https://www.ft.com/content/55639ffe-4070-11e7-82b6-896b95f30f58> (Letöltés időpontja: 2018. 06. 06.)

¹⁵ Tim Ross – Robert Hutton – Thomas Penny: British Army Called in to Back up Police as UK Terror Threat Level Rises to 'Critical'. 2017. május 24. <https://www.biznews.com/uk-news/2017/05/24/british-army-uk-terror-threat/> (Letöltés időpontja: 2018. 06. 06.)

¹⁶ Gordon Rayner: What Is Operation Temperer: Theresa May Becomes First PM to Deploy up to 5,000 Soldiers on Streets. 2017. május 24. <https://www.telegraph.co.uk/news/2017/05/23/operation-temperer-theresa-may-becomes-first-pm-deploy-5000/> (Letöltés időpontja: 2018. 06. 06.)

csökkent annyira ez a veszélyeztetettség, hogy most már vissza lehessen vonni őket ebből a feladatból. Emiatt fennáll a veszélye annak, hogy ez a művelet hosszú távon fennmarad.¹⁷

FRANCIAORSZÁG

Stratégia

A probléma megközelítésének vannak hasonló és eltérő pontjai a brit példához képest. Franciaország is felismeri, hogy a terrorizmus problémája nem kezelhető kizárólag biztonsági erőkkal, legyenek azok katonák, csendőrök vagy rendőrök. Szintén elsődleges fontosságot kap a megelőzés mint a stratégia alappillére. Ennek érdekében egy hatvanpontos tervet alkottak meg, amely a radikalizmus problémáját átfogó módon, a gyökerénél próbálja megragadni. A terv konklúziója, hogy mielőtt harcolni kezdenek a szélsőségeség ellen, ki kell alakítani annak rendszerét, hogy a radikalizáció jeleit idejekorán felismerjék. Ennek érdekében jelentési rendszert dolgoztak ki, melyen keresztül büntetőjogi következmények nélkül lehet az erre utaló jeleket jelenteni, amelyekre speciális beavatkozási módszereket alkottak meg. Így a ráutaló jeleket már általános vagy középiskolában is észlelhetik. A kormányzat szándéka, hogy az iskolákban a szekularizáció elvei érvényesüljenek, és hogy erősödjön az információáramlás a biztonsági szolgálatok felé.¹⁸ A „Stop-Djihadisme” program online erőforrásokkal segíti a polgárokat a radikalizáció jeleinek felismerésében és jelentésében.¹⁹

Kiemelkedő problémát jelent Franciaországban a börtönökben kialakuló radikalizáció. Egy kísérleti program keretében megpróbálkoztak azzal, hogy szeparálják a radikális rabokat, ezt azonban beszüntették, mert egyes tanulmányok szerint csak mélyült bennük a radikalizmus, nem pedig csökkent.²⁰ Ehelyett ún. deradikalizációs központokat nyitottak, ahol a radikalizáció kezdeti fázisaiban levő egyéneket próbálják meg visszatéríteni a helyes útra, integrálni őket a társadalomba. E központok „ügyfelei” közül is került ki azonban később Szíriába utazó dzsihadista.²¹

Macron elnök 85 ezer fős „nemzeti gárda” létrehozását határozta el, és a terrorellenes fellépést a legfontosabb külpolitikai célnak nevezte. Egyéb törvényeket is hoztak annak érdekében, hogy megerősítsék az ország terrorizmussal szembeni ellenálló képességét. Például a 2014-es francia „Patriot Act” lehetővé teszi a dzsihadizmust népszerűsítő weboldalak blokkolását, illetve azon személyek útlevelének bevonását, akik külföldre akarnak távozni

¹⁷ Ewen MacAskill: British Army Reluctant to Post Troops on UK Streets after Terror Attacks. 2015. július 26. <https://www.theguardian.com/uk-news/2015/jul/26/british-army-reluctant-post-troops-uk-terror-attack> (Letöltés időpontja: 2018. 06. 06.)

¹⁸ Michel Abou Najm: New French Counter-Terrorism Plan Goes beyond Security Measures. 2018. február 24. <https://aawsat.com/english/home/article/1185611/new-french-counter-terrorism-plan-goes-beyond-security-measures> (Letöltés időpontja: 2018. 06. 13.)

¹⁹ Counter Extremism Project: France: Extremism & Counter-Extremism, 2018. <https://www.counterextremism.com/countries/france> (Letöltés időpontja: 2018. 06. 13.)

²⁰ Fontosnak tartom megjegyezni, hogy azért jutottak erre a következtetésre, mert már a probléma sincs helyesen definiálva. Az egyének „radikalizmusa” természetesen nem csökkent, de ezt felesleges is volt várni. A probléma a börtönök iszlamizációja, amely viszont a dzsihadista és aktívan hittérítő, ún. dawa tevékenységet folytató rabok elkülönítésével megakadályozható. Lásd Somodi Zoltán: Hogyan kerülhető el a magyarországi börtöniszlamizáció? Terror & Elhárítás, 2017/3. http://epa.oszk.hu/02900/02932/00012/pdf/EPA02932_terror_elharitas_2017_3_004-035.pdf (Letöltés időpontja: 2018. 06. 13.)

²¹ Counter Extremism Project, 2018.

emberiség elleni bűntettek, háborús bűnök vagy terrorizmusban való részvétel céljából.²² További jogszabálymódosítások alapján a rendőrség napszaktól függetlenül, bírói végzés hiányában is végrehajthat rajtaütéseket, háziőrizetet rendelhet el, saját kezdeményezés alapján állíthat meg és igazoltathat bárkit, kiszélesítették a lehallgatáshoz kapcsolódó jogköröket, valamint a kettős állampolgárságú terroristáktól megvonhatják a francia állampolgárságot.²³

A francia álláspont szerint a terroristák nem hadviselők, hanem bűnözők, és velük szemben a büntetőjog eszközeivel kell eljárni. Ezzel többek közt azt akarják elérni, hogy a terroristákat ne lehessen egy speciális kasztnak tekinteni, amelynek tagjai kiemelkednek a többiek közül, ezért nem követik a „Guantánamo-módszert”, amely szerintük megerősíti a terroristák narratíváját. Egy erőteljes eszköz a franciák kezében az a jogszabály, amely szerint egy bűn elkövetésének szándéka már bűncselekmény, így bárkit le tudnak tartóztatni és elzárni, ha az terrorcselekményt segített volna. Másrésztől jogszerű az a módszer is, hogy a hálózatokba beépült rendőrök, titkosszolgák törvénysértésre bírják rá a hálózat tagjait, így juttatva őket az igazságszolgáltatás kezére. Ez a módszer akkor legális, ha ezáltal egy nagyobb súlyú bűncselekmény elkövetését akadályozzák meg.²⁴

Franciaországban vita alakult ki arról, hogy a mai élénkülő terrorfenyegetettséget a „radikalizmus iszlamizációja” okozza, vagy pedig az „iszlám radikalizációja”. Ez nem csak játék a szavakkal, mivel egyik vagy másik esetben egész más stratégiai fellépésre lenne szükség. Az első irányzat főleg Olivier Roy véleményén alapul, aki szerint egy nihilista fiatalokból álló kisebbség az iszlám köntösét magára öltve éli ki társadalmi frusztrációját; a második pedig Gilles Kepel véleményén, aki szerint iszlám szélsőséges vallási vezetők használják ki a franciaországi muszlimok társadalmi frusztrációját annak érdekében, hogy polgárháborút robbantsanak ki.²⁵ Még ha egyik gondolatmenettel sem értünk egyet, akkor is leszögezhető, hogy a brit példával ellentétben itt már legalább arról hajlandóak beszélni, hogy az iszlámnak valamiféle szerepe van az egész folyamatban.

Külföldi műveletek

A francia haderő kétszáz ezer katonájából mintegy harmincezer vesz részt folyamatosan terrorellenes műveletekben. Ezek közül a három fő művelet a belföldön zajló Sentinelle, a Száhil övben folyó Barkhane és az ISIS-ellenes Chammal Irakban és Szíriában. Ez utóbbi keretében a francia légierő, valamint a tüzérség 155 mm-es Caesar típusú lövegei támogatják az ISIS elleni harcot.

A Barkhane művelet Maliban kezdődött (Serval néven), ahol fegyveres dzsihadista csoportok próbálták megdönteni a kormányt és átvenni a hatalmat. Ezt a francia intervenció megakadályozta, és jelenleg a békefolyamat megőrzésén dolgoznak, valamint akadályozzák a fegyveres csoportok visszatérését. A művelet másik elődje a Csádban 1986 óta tartó

²² Elgondolkodtató, hogy itt vajon mi a cél? A kérdéses személyek ezáltal arra lesznek kényszerítve, hogy a schengeni övezeten belül tervezzék végrehajtani tetteiket.

²³ Counter Extremism Project, 2018.

²⁴ Charles Rault: The French Approach to Counterterrorism. 2010. január. <https://ctc.usma.edu/the-french-approach-to-counterterrorism/> (Letöltés időpontja: 2018. 06. 07.)

²⁵ Yoram Schweitzer – Sarah Fainberg – Einav Yogev: French Counterterrorism Strategy at a Crossroads. 2016. július 26. <http://www.inss.org.il/publication/french-counterterrorism-strategy-at-a-crossroads/> (Letöltés időpontja: 2018. 06. 07.)

Épervier művelet.²⁶ A Barkhane mintegy négyezer katona részvételével közel 8 millió négyzetkilométeren zajlik Mali, Mauritánia, Burkina Faso, Niger és Csád területén.²⁷ Célja annak megakadályozása, hogy ez a terület egy olyan menedékké váljon, ahol a dzsihádisták Líbia és az Atlanti-óceán között akadálytalanul újjászervezhetik magukat. Egyes vélemények szerint ez a művelet azért sikeres, mert meg sem próbálja a francia befolyást kiterjeszteni ezeken a területeken, megelégszik azzal, hogy a dzsihádisták csoportokat is megakadályozza ebben. Mivel a dzsihádisták számára nem áll rendelkezésre elégséges élőerő ahhoz, hogy valódi politikai hatalmat alakítsanak ki a Száhil övben, ezért a francia kontingensnek is elég viszonylag kis létszámmal működni ezen a hatalmas területen ahhoz, hogy ezt a műveleti célt elérjék.²⁸

A francia politikai vezetés is hasonlóan látja az „erőszakos szélsőségeség” vagy „radikalizmus” problémáját, mint más nyugati kormányok. Szükséges a biztonságos környezet megteremtése, hogy a radikalizáció kiváltó okait a gyökereknél tudják kezelni, vagyis megszüntetni a szegénységet, az elmaradottságot. Ezeken a fejlődés segítségével lehet túllépni, fejlődés azonban nem létezhet biztonság nélkül, sem pedig biztonság fejlődés nélkül, és a kettő közül egyik sem létezhet az emberi jogok tisztelete nélkül – ahogyan Kofi Annan volt ENSZ-főtitkár fogalmazott. A francia erők együttműködnek a nemzetközi szervezetekkel és fejlesztési ügynökségekkel, hogy megteremtsék a tartós fejlődés és biztonság feltételeit.²⁹

Belföldi műveletek

A hadsereg belföldön történő bevetésére a 2015. januári párizsi terrortámadások után került sor. A francia jogrend háromféle minősített helyzetet ismer, amelyeket rendkívüli körülmények között vezethetnek be, például valamilyen krízis, polgárháború vagy a közszolgáltatások nagymértékű akadályoztatása.

Az alkotmány 16. cikkelye tartalmazza az egyik lehetőséget, amely az elnököt egyidejűleg törvényhozó és végrehajtó hatalommal is felruhazza egy rövid ideig. Erre az algériai háború óta nem került sor. A második lehetőség a 36. cikkely, amely az ún. „ostromállapotot” írja le (État de siège), amely külső vagy belső (polgár)háborús fenyegetés esetén rendelhető el. Erre a második világháború óta nem került sor. Ennél alacsonyabb szintű fenyegetettség esetén rendelhető el a szükségállapot (État d'urgence), amelyre az 1955. évi 55–385. törvény ad felhatalmazást az elnöknek.³⁰

Ezt a szükségállapotot 12 nap után a nemzetgyűlésnek meg kell hosszabbítania, amelyre 2015-ben sor is került. Mintegy két évig folyamatosan szükségállapot volt Franciaországban,

²⁶ Matteo Latorraca: Operation Barkhane: Goals and Reasons Why It Could Fail. 2015. január 16. <https://www.geopolitica.info/operation-barkhane/> (Letöltés időpontja: 2018. 06. 11.)

²⁷ Alan Taylor: Operation Barkhane: France's Counterterrorism Forces in Africa. 2017. október 24. <https://www.theatlantic.com/photo/2017/10/operation-barkhane-frances-counter-terrorism-forces-in-africa/543834/> (Letöltés időpontja: 2018. 06. 11.)

²⁸ Paul Pryce: Operation Barkhane's Secret to Success. 2017. szeptember 18. <https://www.offiziere.ch/?p=31862> (Letöltés időpontja: 2018. 06. 11.)

²⁹ Jim Garamone: France Deploys Troops Globally in Counter-Extremism Fight. 2017. január 17. <https://www.defense.gov/News/Article/Article/1050644/france-deploys-troops-globally-in-counterextremism-fight/> (Letöltés időpontja: 2018. 06. 11.)

³⁰ Delphine Deschaux-Dutard: Parliamentary Scrutiny of Military Operations in France and Germany. <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/cal8496-d41c-47d7-96c7-d35ef4532c90.pdf> (Letöltés időpontja: 2018. 06. 11.)

amíg aztán 2017-ben olyan törvényt nem alkottak a terrorizmus elleni fellépésről, amely a szükségállapot több elemét is a rendes jogrendbe ültette. Ezzel megszűnt a szükségállapot, de a különleges jogkörök valójában továbbra is megmaradtak az államhatalom kezében. A hadsereg bevetését nem írja elő kötelezően a szükségállapot, sem az azt követő törvény, de a Sentinelle műveletre mégis ennek keretében került sor, és folytatódik ma is.³¹

Ez a művelet integrálódott a korábban már elkezdett „plan Vigipirate” nevű terrorrelles intézkedéscsomagba. Jelenleg mintegy hétezer katona bevetésével támogatja a belbiztonsági erőket kritikus infrastruktúrák, tömegrendezvények, kiemelt jelentőségű pontok őrzésében és védelmében, biztosításában és a határellenőrzésben.

Bár a törvényi keretek erre korábban is lehetőséget biztosítottak, ilyesmire elvételre került sor, a belbiztonság garantálása és a terrorrelhárítás a rendőrség és a csendőrség feladata volt. A 2015. januári Charlie Hebdo-trauma azonban azonnali cselekvésre készítette a politikai vezetést. A megtett intézkedések azonban nem mondhatók igazán sikeresnek, különösen annak tükrében, hogy a Sentinelle műveletben részt vevő erők nem tudták megakadályozni sem a 2015. novemberi koordinált párizsi támadást, sem pedig a 2016. július 14-ei nizzai merényletet.³²

A legégbekiáltóbb tétlenség a Bataclan klub előtt történt, ahol a Sentinelle művelet nyolc katonája nem kapott engedélyt a beavatkozásra, ennek eredményeképpen nem is avatkoztak be, és a rendőröknek sem adták át nagy teljesítményű fegyvereiket, amikor azok be akartak hatolni az épületbe. Végül az egyik rendőrjárőr a társával behatolt az épületbe, ahol pisztolyával azonnal megölte az egyik terroristát. A másik két támadó ekkor abbahagyta a mérszárlást, és elbarikádozta magát. Utólag így látható, hogy az időben történő beavatkozás rengeteg ember életét menthette volna meg. Az ügyben vizsgálat indult, a mai napig sem tudni, hogy ki tiltotta meg a beavatkozást a katonák számára.³³ Nizzában szintén a katonák közreműködése nélkül, rendőrök állították meg a támadót.

A jogszabály szerint a katonák csak önvédelemből használhattak fegyvert, illetve „különleges szükség esetén”, ha a veszély közvetlen, és a katonák rendelkezésére álló, lőfegyver nélküli beavatkozási lehetőségeket kimerítették. Ez bizonyos fokig magyarázatot ad arra, hogy a katonák miért nem avatkoztak be. Más problémák is felmerültek azonban a Sentinelle művelettel kapcsolatban. Idáig még nem halt meg egy katona sem a műveletben, de már számos támadást hajtott végre ellenük dzsihádisták, leggyakrabban szűrő- és vágófegyverekkel vagy járműves módszerrel. A tucatnyi kiemelt hírértékű merényleten kívül is 2015 januárja és szeptembere között csak Párizsban és környékén mintegy 1300 kisebb agressziót jelentettek a végrehajtó állomány ellen.³⁴ A művelet tehát egyfelől megnövelheti a lakosság biztonságérzetét, de csak találgatni tudjuk, hogy ezekre az atrocitásokra jól látható és kiszámítható katonai célpontok hiányában egyáltalán sor került volna-e.

Ezenkívül a Sentinelle művelet elindítása a túróképesség határán túl megnövelte a haderő leterheltségét, párhuzamosan a védelmi költségvetés csökkentésével. Emiatt a fran-

³¹ Uo.

³² Adrien Morin: The Force Sentinelle: Challenges of Military Involvement in Domestic Counterterrorism. 2017. november 1. <http://theforeignanalyst.com/the-force-sentinelle-challenges-of-military-involvement-in-domestic-counterterrorism/> (Letöltés időpontja: 2018. 06. 08.)

³³ A Bataclan elleni terrortámadás túlélői feljelentést tettek. Magyar Hírlap, 2018. június 8. http://magyarhirlap.hu/cikk/120286/A_Bataclan_elleni_terrortamadas_tuleloi_feljelentest_tettek (Letöltés időpontja: 2018. 06. 14.)

³⁴ Morin: i. m.

cia vezérkari főnök, Pierre de Viliere le is mondott, mondván, hogy a hadsereg már így is kapacitásainak 130%-át használja. A nagy létszámú katona belföldi alkalmazása az ehhez szükséges speciális kiképzés minőségének romlását is magával hozta, így nem megfelelően kiképzett állománynak kell részt vennie a műveletben, valamint hosszú távon az egész hadsereg terrorellenes felkészítésének színvonala szenved csorbát.³⁵

KÖVETKEZTETÉSEK

A két nyugat-európai ország terrorellenes fellépésének vizsgálata számos olyan következtetés levonására ad alkalmat, amelyek segíthetik a hasonló célú magyar lépések hatékonyságát is. Mindkét ország stratégiájáról elmondható, hogy a terrorizmus definiálására elsősorban taktikai megközelítéseket alkalmaznak, vagyis egyfajta módszerként tekintenek rá, amely az adott csoport valamely céljának elérését hivatott elősegíteni. Ez a cél megfogalmazódhat politikai, vallási, ideológiai vagy más módon is, és a definíciók ezeket a célokat általában meg sem említik, vagy másodlagos jelentőségűnek tartják. Az a benyomás alakul ki, mintha csak a módszerekkel lenne probléma, de a célokat egyébként elfogadhatónak tartanánk. Itt tehát a módszer, a taktika elleni fellépésről beszélhetünk, kevésbé a célok és a mögöttük meghúzódó ideológia elleni tevékenységről.

Véleményem szerint azonban ez a megközelítés nem a legjobb, mert a stratégiaalkotás egyik első, alapvető lépése az ellenség céljának meghatározása, majd ebből vezethetjük le a többi gondolati lépést, mint például az ellenség kulcsfontosságú képességei, korlátai, súlypontja, majd az ez elleni saját fellépésünk módját. Így nem biztos, hogy ugyanolyan startégiát kell alkotnunk különböző csoportok ellen, amelyeket jelenleg a „terrorista” kategóriába sorolunk, mert módszereik, az aszimmetrikus hadviselés bizonyos elemeinek használata hasonlóvá teszi őket. Ehelyett fontos lenne néven nevezni, és ideológiai, politikai céljaik szerint besorolni az ellenérdekelt csoportokat, másodlagos fontosságot tulajdonítva a taktikájuknak.

Ez a néven nevezés számos akadályba ütközik mindkét országban, amelynek politikai okai vannak. Mégis, hibás gondolatmenet egy kategóriába sorolni egy olyan konfliktus erőszakos és szélsőséges elemeit, amelynek elvi síkon létezik politikai megoldása (lásd északír válság), és egy olyat, amelynek nem létezik (iszlám dzsihád). Ebben a francia megközelítés valamivel életszerűbbnek tűnik, de így is mindkét országban általánosnak tekinthető a szegénységre, elmaradottságra és társadalmi frusztrációkra visszavezetni az iszlám politikai ideológiájából következő erőszakot.

A hadseregek szerepéhez közelítve megállapítható, hogy a külföldi és a belföldi bevetések tekintetében egyaránt tetten érhetők a stratégiaalkotásból származó problémák. A külföldi bevetések, melyek célja bizonyos kormányok támogatása, megbuktatása, demokratikus berendezkedés kialakítása, gazdasági fejlődés és biztonságos környezet megteremtése, valójában nem garantálták a biztonságot az európai utcákon.

Bár komoly viták folynak arról, hogy az európai terrortámadások valóban összefüggésben állnak-e a külföldi katonai műveletekkel, vagy valami egészen más miatt történnek, nem árt azt figyelembe venni, hogy sem a brit, sem a francia külpolitikai nem volt soha a történelem folyamán olyan kevéssé militáns és agresszív, mint éppen a gyarmatbirodalmak felbomlása óta. Mégis, egyetlen dzsihádátmadásra sem került sor azon hadjáratok közben,

³⁵ Uo.

amelyeket a britek például indiai gyarmataikon vagy Malajziában szintén muszlim többségű társadalmakban vívtak. Pedig ezek a konfliktusok összehasonlíthatatlanul több ártatlan civil áldozattal jártak, mint a mai precíziós műveletek. Hasonló mondható el a franciák gyarmatbirodalmának történetéről is. Az európai utcákon zajló erőszak oka tehát máshol keresendő.

A hadseregek belföldi bevetéseivel kapcsolatban még több az ellentmondás és a kritika. Mindkét országban igen jelentős erőket köt le a katonák belföldi műveleti tevékenysége, amely aláássa a morált is. Ezenkívül, mint azt már a megtörtént események demonstrálják, nem voltak képesek megakadályozni a terrortámadásokat sem, éppen ellenkezőleg. Habár ezt csak feltételezni lehet, de okkal gondolhatjuk, hogy még több támadáshoz biztosítottak könnyen azonosítható, kiszámítható és értékes célpontokat.

Ebben a tekintetben véleményem szerint kivételt képez a brit különleges erők fedett művelete, amely valóban alkalmas lehet bizonyos, rendkívül korlátozott számú és kiterjedésű kulcsfontosságú helyszín vagy rendezvény biztosítására. Stratégiai eszköznek azonban ez sem tekinthető, mivel nem az ellenség céljai ellen lép fel, hanem csak eszköztárának egy apró szegmensét igyekszik semlegesíteni.

A francia Sentinelle művelet elemzése során levonható a következtetés, hogy a reguláris hadsereg belföldi bevetése nem csökkentette a terrorfenyegetettség szintjét, és nem volt képes megakadályozni kiemelten sok áldozattal járó támadásokat sem. A francia hadseregnek van egy része, a csendőrség, amely a belügyminisztérium irányítása alatt áll, és belföldi alkalmazása a mindennapi élet része, sőt fő feladatnak tekinthető, ezért ennek a szervezetnek a működése más elbírálás alá esik. Látható módon azonban a csendőrség erői sem voltak elégségesek, ezért került sor a katonai erősítésre. Amennyiben el akarjuk kerülni azokat a hibákat, amelyek a Sentinelle művelet során előfordultak, véleményem szerint a következő követelmények együttes fennállását kell biztosítani a hadsereg terrorellenes műveletekbe történő bevonása esetén:

- a katonák a feladatra megfelelően kiképzettek;
- a megfelelő felszerelés rendelkezésre áll – különös tekintettel olyan eszközökre, amelyek a civil lakosság közvetlen közelében történő alkalmazáshoz szükségesek, például kisebb átütő erejű, de nagy stophatású lőfegyverek, nagy pontosságú fegyverek, nem halálos pirotechnikai eszközök, egyéb nem halálos, de hatékony fegyverek, eszközök;
- a katonák megfelelő jogszabályi háttéren alapuló, sziklaszilárd mandátummal, jogosultsággal rendelkeznek arra, hogy belföldön is alkalmazhassanak halálos erőt, nemcsak önvédelem, hanem a részükre meghatározott műveleti feladat végrehajtása érdekében; ennek a mandátumnak ki kell terjednie azokra az esetekre is, amikor a katonának nem lehetősége, hanem kötelessége a halálos erő alkalmazása.

Ha a fenti követelményekből valamelyik hiányzik, akkor az eredmény a Bataclan előtt tapasztalt zavarodottság, tétlenség és eredménytelenség lesz. Általában a hadseregek nem minden alakulata rendelkezik az ilyen feladathoz szükséges kiképzéssel és felszereltséggel, ezért alapállapotban a bevethető erő korlátozott. A NATO-tagállamok hadseregei azonban a közelmúlt felkelésellenes műveletei során jelentős tapasztalatra tettek szert az ehhez hasonló műveletek terén, amelyet tudnak kamatoztatni belföldön is, ha ennek a feltételeit megteremtjük. Sajnos egyre inkább az a helyzet áll elő, hogy a hasonló műveleteket már nemcsak expedíciós körülmények között, messze idegen földön kell megvívni egy egzotikus, kulturálisan idegen közegben, hanem a saját hátszágunkban is. Bár Európában a konfliktus intenzitása még nem érte el a felkelésellenes műveletekét, ahogyan például az északir konfliktus egyes szakaszaiban elérte, de a tendencia ebbe az irányba mutat.

Hasonló jellegű problémák és kritikák adódnak a belföldi katonai bevetések során is, mint amelyek az expedíciós felkelésellenes műveletekben adódtak, például a kulturális érzékenység, az éjszakai rajtaütések tilalma, vallási szempontból érzékeny objektumok közelében vagy azok ellen vívott műveletek stb. Ezzel kapcsolatban azon is érdemes elgondolkodni, hogy hogyan kerülhetjük el azokat a lépéseket vagy stratégiai hiányosságokat, amelyek a külföldön vívott felkelésellenes műveletek kudarcához vagy patthelyzetéhez vezetnek. Ha a külföldi bevetések nem érik el a politikai-stratégiai célokat, azzal még a saját létünk nem feltétlenül kerül veszélybe, de saját területünkön ez már nem mondható el.

A hadseregek beföldi terrorellenes műveleti alkalmazása akkor lehet sikeres, ha reális célok mentén, megfelelő jogi háttérrel, kiképzéssel és felszereléssel történik. Nem várható el semmilyen fegyveres erő alkalmazásától sem a terrorfenyegetettség csökkenése, de még ennél is fontosabb a specifikus fenyegetettség elleni stratégiaalkotás, amelynek első lépése ennek a veszélynek a néven nevezése, és nem a „terrorizmus” nevű eufemizmussal való elrejtése. Ha be tudjuk látni azt, hogy a fenyegető veszély neve iszlám dzsihád, amelynek a célja Allah szuverenitása és a saría jog uralmán alapuló iszlám világrend kialakítása, akkor ez ellen a fenyegetettség ellen olyan stratégiát dolgozhatunk ki, amelyben a hadsereg is kaphat jól definiált és elérhető célokat. Ide sorolhatjuk például a 2015-ben, az akkori szükséghelyzetnek megfelelően elkezdett határőrizeti támogató műveletet.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A Bataclan elleni terrortámadás túlélői feljelentést tettek. Magyar Hírlap, 2018. június 8. http://magyarhirlap.hu/cikk/120286/a_bataclan_elleni_terrortamadas_tuleloi_feljelentest_tettek
- Counter Extremism Project: France: Extremism & Counter-Extremism, 2018. <https://www.counterextremism.com/countries/france>
- Dearden, Lizzie: *UK Home to up to 25,000 Islamist Extremists Who Could Pose Threat, EU Official Warns*. 2017. szeptember 1. <https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/islamist-extremists-uk-highestnumber-europe-25000-terror-threat-eu-official-isis-islam-britain-a7923966.html>
- Defence News: Special Forces Support Group Forms in Wales. 2006. április 20. <https://web.archive.org/web/20060424185305/http://www.mod.uk/DefenceInternet/DefenceNews/MilitaryOperations/SpecialForcesSupportGroupFormsInWales.htm>
- Deschaux-Dutard, Delphine: *Parliamentary Scrutiny of Military Operations in France and Germany*. <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/ca1d8496-d41c-47d7-96c7-d35ef4532c90.pdf>
- Garamone, Jim: *France Deploys Troops Globally in Counter-Extremism Fight*. 2017. január 17. <https://www.defense.gov/News/Article/Article/1050644/france-deploys-troops-globally-in-counterextremism-fight/>
- Giannangeli, Marco: *Anti-Terror Super Squad Formed to Safeguard Britain from Attacks*. 2018. január 21. <https://www.express.co.uk/news/uk/907534/Anti-terror-super-squad-team-safeguard-Britain-terrorattacks>
- Hughes, Chris: *Armed SAS Troops Are Posing as Beggars and Road Sweepers in UK Cities amid Fears of More Terror Attacks*. 2017. 06. 14. <https://www.mirror.co.uk/news/uk-news/armed-sas-troops-posing-beggars-10618574>
- Latorraca, Matteo: *Operation Barkhane: Goals and Reasons Why It Could Fail*. 2015. január 16. <https://www.geopolitica.info/operation-barkhane/>

- MacAskill, Ewen: *British Army Reluctant to Post Troops on UK Streets after Terror Attacks*. 2015. július 26. <https://www.theguardian.com/uk-news/2015/jul/26/british-army-reluctant-post-troops-uk-terror-attack>
- Ministry of Defence: Policy Paper: 2010 to 2015 Government Policy: Armed Forces Support for Activities in the UK. 2015. május 8. <https://www.gov.uk/government/publications/2010-to-2015-government-policy-armed-forces-support-for-activities-in-the-uk/>
- Morin, Adrien: *The Force Sentinelle: Challenges of Military Involvement in Domestic Counterterrorism*. 2017. november 1. <http://theforeignanalyst.com/the-force-sentinelle-challenges-of-military-involvement-indomestic-counterterrorism/>
- Najm, Michel Abou: *New French Counter-Terrorism Plan Goes beyond Security Measures*. 2018. február 24. <https://aawsat.com/english/home/article/1185611/new-french-counter-terrorism-plan-goes-beyond-security-measures>
- Pryce, Paul: *Operation Barkhane's Secret to Success*. 2017. szeptember 18. <https://www.offiziere.ch/?p=31862>
- Rault, Charles: *The French Approach to Counterterrorism*. 2010. január. <https://ctc.usma.edu/the-french-approach-to-counterterrorism/>
- Rayner, Gordon: *What Is Operation Temperer: Theresa May Becomes First PM to Deploy up to 5,000 Soldiers on Streets*. 2017. május 24. <https://www.telegraph.co.uk/news/2017/05/23/operation-temperer-theresa-may-becomes-first-pm-deploy-5000/>
- Ross, Tim – Hutton, Robert – Penny, Thomas: *British Army Called in to Back up Police as UK Terror Threat Level Rises to 'Critical'*. 2017. május 24. <https://www.biznews.com/uk-news/2017/05/24/british-army-uk-terror-threat/>
- Schweitzer, Yoram – Fainberg, Sarah – Yogev, Einav: *French Counterterrorism Strategy at a Crossroads*. 2016. július 26. <http://www.inss.org.il/publication/french-counterterrorism-strategy-at-a-crossroads/>
- Smith, Paul Jonathan: *Counterterrorism in the United Kingdom: Module 2: Policy Response*. 2017. május 3. https://www.chds.us/coursefiles/comp/lectures/comp_CT_in_the_UK_mod02_2017/story_content/external_files/script%20module%202.pdf
- Smith, Paul Jonathan: *Counterterrorism in the United Kingdom: Module 3: The UK's Counterterrorism Structure and the Pursuit of Terrorists*. 2017. május 3. https://www.chds.us/coursefiles/comp/lectures/comp_CT_in_the_UK_mod03_2017/story_content/external_files/script%20module%203.pdf
- Somodi Zoltán: *Hogyan kerülhető el a magyarországi börtöniszlamizáció?* Terror & Elhárítás, 2017/3. http://epa.oszk.hu/02900/02932/00012/pdf/EPA02932_terror_elharitas_2017_3_004-035.pdf
- Taylor, Alan: *Operation Barkhane: France's Counterterrorism Forces in Africa*. 2017. október 24. <https://www.theatlantic.com/photo/2017/10/operation-barkhane-frances-counter-terrorism-forces-in-africa/543834/>
- Warrell, Helen: *Troop Deployment Reflects Worries about UK Police Firearms Units*. 2017. május 24. <https://www.ft.com/content/55639ffe-4070-11e7-82b6-896b95f30f58>